
BIOGRAFIA

Biografia d'un geòleg català desconegut a la seva terra:

Joan Maria Ribera i Faig (1919-1989)

Oriol Riba i Arderiu*

Resum

Joan Maria Ribera i Faig (1919-1989). Biografia d'un geòleg català desconegut en el seu país. S'adjunta una breu ressenya d'aquest geòleg català, desaparegut recentment.

El vint-i-cinc de juny de 1989 moria a Massachusetts un il·lustre geòleg català el qual, tot i que el seu nom té una entrada a l'*Enciclopèdia Catalana*, era poc conegut en el nostre món científic. Era barceloní i li tocà de viure de ple i de ben jove la tragèdia de la Guerra Civil espanyola. I després, una sèrie d'esdeveniments científics i espirituals feren de la seva vida un cas realment excepcional. Amb els apunts biogràfics següents veurem per quina raó.¹

Joan Maria Ribera i Faig va néixer a Barcelona el 23 de desembre de 1919. Era el primogènit del matrimoni format per en Joan Ribera i Vilaró (de Manresa) i na Maria del Pilar Faig i Martí (de Figueres). Tots dos,

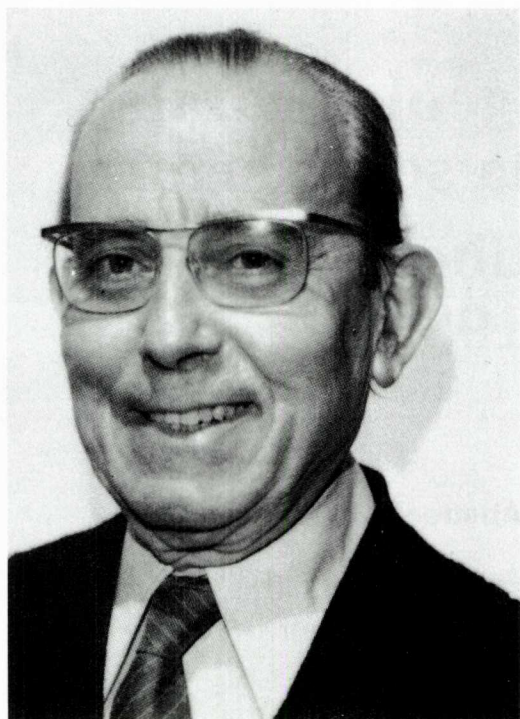
Abstract

Joan Maria Ribera i Faig (1919-1989). Biography of a Catalan geologist unknown in his country. A brief notice is given of this Catalan geologist, recently gone.

però, foren traslladats a Barcelona de molt menuts. El pare era professor numerari de matemàtiques a l'escola Normal del Magisteri (Escola Normal) de Tarragona (ell anava i venia a Barcelona), la mare mestra d'escola. Com es pot veure, era un matrimoni abocat a l'ensenyament de minyons. La família era de cinc fills, tot nois (Joan, Jordi, Josep Maria, Jesús i Enric; el primer i el darrer, ja són traspassats). La família Ribera i

1. Em plau d'agrair a Josep Maria Ribera i Faig haver-me fornit moltes dades i documents biogràfics del seu germà Joan; i també al Dr. Lluís Via, el qual m'ha permès de fer una consulta a l'arxiu històric i biogràfic de geòlegs que servei al Museu de Geologia del Seminari. També agraeixo la Dra. Carmina Virgili per un caramull de detalls que ella coneix molt bé, i per tot l'interès que ha posat en la redacció d'aquest escrit, sempre perfectible. Montserrat Rubió i Lois, vídua de Fontboté, també ha recordat coses de la vida d'en Ribera.

* Departament de Geomorfologia. Facultat de Geologia. Universitat de Barcelona. C. Solé i Sabarís, núm. 13. 08028. Barcelona.

Faig vivia a la Rambla de Catalunya 113, 4r. 2a. Cal dir que en Joan es deia Joan Baptista Maria Josep, però signava sempre amb el nom que encapçala aquest escrit.

La formació

Joan M. Ribera va fer els seus primers estudis a l'Escola Municipal Montessori, del carrer d'Aribau. Era en aquells anys l'escola més avantguardista que hi havia a la nostra ciutat. Ho era per la metodologia de l'ensenyament i també pel caire francament catalanista que li dominava; cosa que esdevingué molt palesa durant la primera Dictadura (1923-1930).

Els estudis de batxillerat els va cursar a l'Institut Escola del Parc, un dels tres que la primera Generalitat de Catalunya va muntar, en pla experimental, a la nostra ciutat. El del

Parc era dirigit pel Dr. Estalella, una de les persones de més prestigi en el camp de l'ensenyament en aquella època republicana. En Joan va rebre les primeres lliçons de Geografia física i humana del qui fou més tard el seu mestre universitari, Lluís Solé i Sabarís. En aquest Institut-escola, en Joan hi féu tot el batxillerat i el va acabar l'any 1937, en plena Guerra Civil; anava al grup del «Montseny» i més tard ascendí per mèrits al «Cadí», més avançat.

La primera ensopegada que va patir en Joan en els estudis sobrevingué en haver estat ocupada Barcelona (26/1/1939). Les ordres eren taxatives: els tres anys escolars cursats durant aquella contesa no eren reconeguts pel nou règim que s'instaurava en el nostre país ocupat. Ni que els joves estiguessin pestiferats! Per aquesta raó, com recorda Lluís Solé, l'antic professor d'en Joan va haver de formar part d'un tribunal de revalidació en el nou «Institut Verdager» (institut que fou constituït de nou en els locals de l'antic Institut-Escola, desmantellat pel nou règim) i així aquells estudiants pogueren superar la prova, amb molta d'indulgència per part de la comissió nomenada per a resoldre aquella norma discriminatòria i vexatòria.

En Joan Maria, a més a més, va fer en acabar el batxillerat i durant la Guerra Civil els estudis de magisteri (1937-1938) a l'Escola Normal de la Generalitat (segons el Pla Professional de 1931, una novíssima i actualitzada concepció de la carrera de magisteri), que tenia el local situat a la Universitat Industrial, del carrer d'Urgell. En aquell any 1938, en Joan Maria fou mobilitzat, i per causa de la incorporació forçosa a l'exèrcit no va poder acabar aquells estudis. El nou règim, però, tampoc no volgué reconèixer aquella carrera ni la possibilitat de tenir en propietat una plaça de mestre sense haver de fer oposicions. Ell, per aquestes raons, va renunciar per sempre a la carrera de mestre de primer ensenyament.

En un altre ordre de coses, la dissort sorprengué en Joan Maria ben abans de l'acabament de la Guerra Civil. Residint a la zona republicana va ésser cridat a files l'any 1938 i li va tocar anar al front. Encara no havia complert els dinou anys. Pertanyia a la lleva anomenada del «biberó», formada per minyons inexperts i en ple desenvolupament físic. Participà a la batalla de l'Ebre, la darrera ofensiva republicana contra un enemic atrinxerat a l'altra banda del riu; va ésser, com és ben sabut, una batalla de desgast, molt mortífera, i que va finir amb una sèrie d'encerclaments de les tropes republicanes i la captura de nombrosos presoners. La primera prova bèl·lica la va tenir a la serra de Cavalls, tornà enrere passant Miravet, Móra, Ginestar, Ascó, Flix fins a Falset. Amb tren, tot passant per Barcelona tornà al front, per la Guàrdia Lada, l'Ametlla de Segarra i d'allí cap al cul de sac del front a Almatret i Maials. Prop d'allí fou fet presoner pels italians a la carretera de Llardecans (23/12/1938). La captivitat fou un altre episodi d'aquella etapa atzarosa de la seva vida. Durà força mesos, i va anar a petar a diversos camps de concentració, un dels quals era a Illescas (Toledo). Com a mesura de clemència les autoritats militars no li varen donar el passaport per tornar a casa sinó una «opció» per a incorporar-se, vulguis no vulguis, a l'exèrcit victoriós com a soldat pontoner: era una mena de treballs forçats. Per fi, va poder tornar a casa l'any següent, el 1939. Avinentesa que va aprofitar per començar els estudis universitaris.

La manca de generositat per part del ministeri de guerra va tornar a fer-se sentir en aquella lleva desgraciada. De nou en Joan fou cridat a files, als vint-i-un anys (1940), per tal de fer el servei militar «de pau». No li varen reconèixer com a «servei militar» ni l'esforç de guerra realitzat com a soldat de la República ni com a pontoner dels «nacionals». S'aferrà, com tants d'altres estudiants,

a les milícies universitàries (eren els soldats de quota d'aquella època), la qual cosa li va permetre de no interrompre els estudis. Va fer les pràctiques de la primera promoció a Seva i a Santa Fe del Montseny i més tard va obtenir la destinació a Osca com a alferes de complement.

De l'any 1939 al 1943, Joan Ribera féu, amb totes les dificultats d'aquell moment i per les causes esmentades, una carrera universitària, en aquella època en què el pla d'estudis tenia només quatre cursos. La va cursar amb matrícules gratuïtes, al·legant la migradesa de recursos familiars. N'hem rel·legit les instàncies, un pare que percebia anualment un sou de 7.000 pessetes i una mare que no depassava les 5.000, insuficients (ja aleshores!) per a mantenir una família de set persones. Val a dir, a més a més, que el seu pare fou «depurat» pels republicans i jubilat abans de complir l'edat reglamentària.² El 1939, malgrat aquesta circumstància adversa, el pare d'en Joan tornà a ser jubilat per raons de salut, ara pel nou govern.

El pla de la Llicenciatura en Ciències Naturals tenia dinou assignatures. D'aquestes, molt poques eren de geologia pròpiament dita, només cinc. En aquella universitat només hi havia dos catedràtics de geologia: el doctor Francisco Pardillo, de Cristal·lografia i Minerologia, i el doctor Maximino San Miguel de la Cámara, de Geografia Física (o millor de Petrografia). Bé doncs, d'aquestes dinou assignatures que en Joan va aprovar molt brillantment, n'obtingué 16 «Excel·lents» (*sobresalientes* en la

2. El llenguatge emprat en documents oficials d'aquell *Año de la Victoria*, revela ben bé l'estat d'esperit de la gent: en J.M.R.F. deia en una instància que: «*su padre fue perseguido por los rojos y separado de su cargo con la sanción de "jubilado forzoso..."*» i repeteix que «*lo fué por el cínico y criminal Gobierno rojo... habiendo sido reintegrado a su cargo por el benemérito Gobierno Nacional*». Frases fetes d'aquell moment.

nomenclatura oficial) i d'aquestes, 12 foren, a més a més, qualificades amb una ben merecuda «Matrícula d'Honor», la qualificació màxima que hom podia assolir. Només d'una assignatura n'obtingué un modest. «Aprovat». En resum, el nostre biografiat féu una carrera extraordinàriament brillant que avui molt pocs estudiants reeixirien a superar. Com a colofó d'aquesta carrera excepcional hom li va atorgar, en fer l'examen de revàlida (23 de juny de 1943), el «Premi Extraordinari de Llicenciatura» (2 de setembre de 1943).

L'adversitat, però, va tornar a caure damunt d'ell en finir la carrera. Amb el franquisme dominant a casa nostra s'esdevingué la victòria aliada a la II Guerra Mundial. El país va romandre acorralat amb la penetració consegüent a Espanya dels partisans republicans (vulgarment «maquis»). Això va provocar de seguida un aïllament i un tancament de fronteres mitjançant la impermeabilització d'una ampla «zona fronterera» extraordinàriament controlada i la crida de les reserves militars. La mobilització, per tercera vegada, tornà a afectar en Joan, als 25 anys d'edat. Va ésser destinat a Figueres. De totes aquestes incidències malastrugues que va patir el jovent d'aquella lleva anomenada del «biberón» en Joan no se'n va poder escapar.

Mentrestant, a ell se li va presentar la gran oportunitat de la seva vida. El seu antic professor de l'Institut-Escola, el doctor Lluís Solé i Sabarís, obtenia la càtedra de geologia barcelonina que San Miguel de la Cámara abandonava en traslladar-se a Madrid. Això s'esdevingué el 7 d'abril de 1943. Tothom sap, per les biografies publicades, que Solé vingué de Granada amb una gran empenta dirigida a fer que la geologia a casa nostra es renovellés i que es reblís el buit científic deixat pels llargs anys de desídia i de pesera mental dels vells catedràtics.

I, de primer, Solé va començar a endegar

el seu laboratori formant, al seu recer, un bon equip de professors, tots ells geòlegs de gran prestigi. Hi acollí els dos alumnes més preparats i més brillants d'aquell moment. Em refereixo a en Joan M. Ribera i a en Josep Maria Fontboté. Tots dos eren companys de carrera, finida aquell mateix any. El primer, com ha estat dit, era vell deixeble de Solé a l'Institut-Escola del Parc, i superava amb un any i mig l'edat d'en Fontboté. Tots dos foren nomenats professors *Ayudantes de clases prácticas de Geología General*, càrrec universitari que, en aquella època, no comportava cap mena de remuneració. Val a dir, però, que tots dos reberen una beca, trista i escarransida (250 pts. al mes), del *Consejo de Investigaciones Científicas*. El doctor Solé completava el seu equip amb la col·laboració de l'adjunt, el nou doctor Noel Llopis i Lladó, el qual havia llegit amb tots els honors la tesi doctoral sobre la tectomorfològia dels «Catalànids» (agost de 1943).

Confessa el qui escriu aquestes línies que es va matricular a Ciències Naturals atret pel renom de l'equip de geologia capitanejat pel doctor Solé i Sabarís. Nosaltres, els estudiants de segon curs, vàrem tenir en Joan Ribera com a professor de pràctiques de l'assignatura de «Geografia Física» (1945-1946). Fèiem un grup molt reduït que tot just començava una carrera molt atractiva; en Joan, per contra, era als nostres ulls un element ja consagrat. Però, el diàleg que s'establia entre ell i nosaltres era afable i sincer i sense cap aire de superioritat, abocat a solucionar els entrebancs que sorgien en fer un tall geològic o un bloc diagrama,³ basats sempre en la cartografia del canonge Almera. De veritat puc afirmar que ell es feia estimar per la seva honradesa i la simplicitat dels arguments que ens oferia durant aquell col·loqui que

3. D'aquestes converses sorgí la publicació feta amb en Joan M. Ribera sobre els blocs diagrames.

s'establí després de la classe del Dr. Solé, tres tardes la setmana, una conversa que es feia en català en uns anys en què la nostra llengua era perseguida, molt particularment a la universitat!⁴ Voldria afegir que els alumnes del nostre curs també vam ésser «tocats» per la Guerra Civil, gairebé tots érem més grans d'allò que pertocava: en Ramon Margalef era de la mateixa lleva que en Ribera i també va sofrir la guerra amb tots els horrors; en Juan de la Cruz Benítez havia estat oficial de l'exèrcit republicà i també va caure presoner a Belchite, circumstància que a la poca estona el va dur, per raons de venjança, davant un escamot d'afusellament. La intervenció miraculosa d'un oficial italià li va salvar la vida. El qui escriu aquestes línies duia un retard de més de dos anys perduts a l'exili.

El doctor Solé va proposar a en Joan M. Ribera un tema de recerca per tal que es convertís en una tesi de doctorat. Era un tema no gens senzill, el desenvolupament del qual exigia uns coneixements que en aquells anys quaranta eren d'avantguarda: l'estudi del

4. Vull recordar que el Dr. Solé va rebre durant aquells anys un bon nombre de denúncies per catalanista i separatista. Recordo amb tristesa que a molts altres laboratoris el català hi era prohibit o ignorat (Pardillo, Alcobé, García del Cid, etc.).

Durant anys romangueren enganxats, intocables, a les columnes del vestíbul de la vella universitat, uns rètols que deien: «¡Por una España Grande y Libre, habla el idioma del Imperio!». Ningú no va gosar de tocar-los mai!

També s'hi estilava el llenguatge «de los puños y las pistolas». En una carta de J.M. Ribera Faig (31/Oct/1942) adreçada al Dr. Solé, a Granada, deia «...El pare d'un alumne, d'un soldat al front de l'Est, es va llevar de mal humor perquè li havien suspès el nen que, naturalment, no sabia ni mitja paraula del que solen preguntar a Examen d'Estat, va anar-se'n tot decidit a la Universitat, va abordar el doctor Pardillo protestant pel *desaguisado* i, en despedir-se'n, les dretes encaixades, amb l'esquerra va posar-li una cara com un tomàquet; amb la particularitat que els policies que des que a la universitat hi van "*calaveras*" "*juerguistas*" i altres individus així, aquell dia, "per casualitat", van arribar amb molt de «retard», i, és clar, no van poder impedir l'afront». Cal recordar que el doctor F. Pardillo era físicament un home baixet i molt nyicris; esporuguit pel nou règim, mai no ens va dir ni un mot en català, tot i que el barrut el parlava d'infantesa.

Quaternari i del Pliocè de la part costanera de Catalunya. El tema, en concret, no l'he vist escrit, però n'estic segur que era aquest. I així ell va començar la tasca estudiant la geomorfologia recent, l'estratigrafia, la neotectònica, els paleosòls, etc. d'aquest important sector de la geologia catalana.

Recordo molt bé el dia que jo vaig ésser rebut al «Laboratori de Geologia», nom que rebia entre els estudiants el petit local de la càtedra de Solé i Sabarís, situat a la tercera planta de l'edifici vell. El dia 24 de gener de 1945⁵ vaig assistir a una reunió convocada personalment (jo encara era a primer any, rosegant aquelles cinc feixugues assignatures selectives); escoltava amb vertadera devoció i alhora amb un desconeixement total de les coses que en Joan M. Ribera ens va explicar sobre el tema d'«El Quaternari del Maresme». Hi foren exposats els primers resultats d'allò que havia d'ésser la seva tesi i que aparegueren a la comunicació de la *Miscel·lània Almera* (1945). En acabar aquella conferència tan concreta i documentada, tan magistral, hauria dit, hi va haver un llarg diàleg en el qual no vaig participar per les causes que acabo d'esmentar, però en vaig sortir molt impressionat amb ganes d'omplir ràpidament aquell clot de mancances geològiques. Fou també la diada en què vaig fer coneixença amb en Josep Maria Fontboté. Rellegint ara aquella exposició puc ben assegurar que el treball de Ribera, al cap de 48 anys, té moltes observacions i interpretacions que no han perdut gaire o gens la seva actualitat. És un tema que ha estat encara poc tocat fins ara.

Durant aquells anys de la vida universitària barcelonina, en Joan Ribera dedicà la seva activitat a tres aspectes: al docent com a professor de pràctiques universitàries, a les recerques de la seva tesi i a fer-se un petit so-

5. Segons L. Solé i Sabarís (1954).

bresou. Em sembla que la recerca de camp de la seva tesi ja la tenia pràcticament enllestida quan se'n va anar a Amèrica. Ho manifesten les publicacions que va realitzar l'any 1945 (*Miscel·lània Almera*) i al Congrés Geològic de Londres el 1950, quan ja era a Boston. Pel que fa a la tercera activitat, diguem-ho clar, la de guanyar-se la vida, en Joan va treballar de ferm fent de professor en diverses escoles (o «acadèmies»), cosa que recordo que era molt mal remunerada, i tot col·laborant en altres activitats, com el diccionari de geologia de Pedro de Novo (Editorial Labor), o el full del Mapa Geològic de Sant Feliu de Guíxols. Va excel·lir, però, en la publicació d'un nombre important de ressenyes bibliogràfiques (prop d'una cinquantesena) que anotem més avall. Aquesta tasca, recomanada per Solé i Sabarís, tenia com a finalitat original la formació del doctorand en vista al tema de tesi. Per aquesta raó els números d'aquells anys de revistes com *Estudios Geológicos*, *Pirineos*, *Estudios Geográficos*, etc., van plens de notes fetes per Fontboté, Gaibar, i el mateix Joan Ribera. El nombre total de pàgines publicades en lletra menuda, si en féssim la suma, seria molt gran. En Joan Maria tenia una ploma de natura xerriera.

Amèrica

Tot just acabada la Segona Guerra Mundial, el col·laborador de Solé va guanyar l'any 1946 una beca d'ampliació d'estudis de geologia a Grenoble, cosa que no pogué acomplir per causa del tancament de fronteres. Calgué esperar un altre any fins que la Junta de Relacions Culturals, després d'un concurs a Madrid, li va atorgar una beca, aquesta vegada als Estats Units, a la Universitat de Harvard (Cambridge, Boston) sota el patrocini del professor Kirk Bryan. Es veu que a Madrid tingué alguns obstacles, ja

que en els exercicis fets declarava que hi volia anar per estudiar la costa oriental d'Amèrica, tema massa extens i que potser implicaria fer massa de «turisme». Malgrat tot va partir cap a Boston i va arribar a Nova York el 7 de desembre de 1947. És una data a retenir. El professor Bryan ja li tenia una cambra reservada al *Boston Students Center* (90, Putnam Av.).

Se n'anà sense haver llegit la seva tesi doctoral. Segurament fou un disbarat que afectà tota la resta de la seva vida. En una carta a Solé (24/7/1947) deia: «...no és possible restar aquí més temps fins a enllestir els treballs preliminars o la definitiva redacció de la tesi...»; «quant als treballs de la tesi miraré d'endur-me'n fets els més importants, com són, per exemple, els bibliogràfics i deixar per allà l'elaboració de les dades de camp, amb els mapes que bonament pugui endur-me'n».

El tarannà d'en Joan Ribera es veu reflectit en les relacions epistolars mantingudes amb el seu mestre i amb el doctor Llopis. S'hi revela un inqüestionable esperit d'admiració envers ells, i alhora un complex latent de submissió i d'inferioritat o de timidesa, realment sorprenent. Són unes idees que sovintegen en els seus escrits d'una manera sincera i espontània.⁶ Molt probablement aquesta

6. En una carta de nou quartilles, d'en Joan adreçada a en Llopis (13/4/1945) com a resposta d'una altra en què aquest darrer sembla que sermonava en Joan, parla de la seva timidesa i temença de la vida. Declara que vol seguir la petja d'en Solé i d'en Llopis; i que ho fa, però, amb un gran complex d'inferioritat, se sent insegur, i diu del Dr. Solé: «les seves advertències no les he discutides mai en el meu interior; les he acceptat totes, íntegrament, i no per disciplina, que no en tinc, sinó per convenciment. Mai no ha pogut forçar en mi el més petit ressentiment. Això em ve de lluny. Si a l'Institut-Escola era jo freqüentíssim objecte de sermons i «reconversions» per part del difunt Dr. Estalella i de la Srta. Ferrer i jo havia sempre comprès que ells tenien muntanyes de raó i que no arribaria mai a capir l'ideal de l'I.E. i el que ells volien fer de mi...». Continua dient: «el fet és que, després de la guerra, he estat imbuït de la meua poca vàlua», i continua: «Tinc poca cura de les observacions de camp. Tinc poca paciència i poca substància gris per madurar... i per

---

manera d'ésser va influir la resta de la seva vida. Vull afegir que en Joan, ja en aquell temps, era un home molt piadós, duia sempre a la solapa la insígnia «VOT» de l'ordre terciari franciscà.

De bell antuvi, ja a Amèrica, el nostre biografiat va dur una vida de gran activitat, com sempre havia fet, abocada a la geologia i a la ciència en general. Assistí a diversos congressos i reunions, a la Societat Geològica d'Amèrica, al XVIIIè Congrès Geològic de Londres, havia d'haver fet una campanya de cartografia geològica a New Mexico, per indicació de Kirk Bryan (fou desobedient, però, i no hi anà); i continuà trametent a Solé per a les revistes espanyoles nombroses ressenyes bibliogràfiques. I, a més, estic segur que anà enllestint els capítols de la seva tesi. Això ho he llegit repetidament a les cartes adreçades al seu mestre.

Entre altres coses, en Ribera féu un descobriment a Nova York que va desconcertar el doctor Solé. Tots els que vivíem aquells anys de la postguerra civil recordem que hi havia a casa nostra un racionament del menjar, del tabac, de la benzina, de salconduits, de passaports i d'altres coses. N'hi havia una, però, que ens colpia profundament al laboratori: la restricció d'ús dels mapes topogràfics a gran escala (a 1 : 50.000). Els teníem cedits pel govern com a material de difusió molt limitada i cada full duia, escrit amb un tampó, aquesta condició i un número de registre. Les amenaces eren, si se'n perdia un, de sancions molt dures, sobretot si eren de la zona fronterera (el límit sud d'aquesta zona passava per Tremp-Berga-Ripoll-Olot-Figueres). Doncs bé, en Joan va descobrir que una cartografia semblant era a la venda lliure a la *New York Publications Library* a l'abast de

qualsevol ciutadà i no cal dir a qualsevol «es-pia» que la necessités. L'esforç de guerra realitzat pels Estats Units (1943-1944) va fer que els americans confeccionessin, amb la base topogràfica espanyola i l'ajut de la fotogrametria aèria (la CIA!), una cartografia a escala cinquanta mil que superava en precisió, modernitat i qualitat les edicions espanyoles. A més a més, hi havia a l'abast les edicions, a d'altres escales més reduïdes, d'uns mapes complementaris de carreteres, de ferrocarrils, de geologia, de materials de construcció, etc. Tot havia estat previst i a punt per a una eventualitat bèl·lica d'intervenció americana a la Península. I encara més, els alemanys també confeccionaren una cartografia semblant, en aquell moment en què Hitler cobejava Gibraltar. En Joan Ribera, de tot això, en féu un article que fou publicat a Madrid (1948). No cal dir que totes aquelles mesures restrictives se n'anaren ridículament al diable. Més tard una situació semblant es va produir amb l'ús de les fotografies aèries, és clar que en aquest afer no hi intervingué en Ribera.

Durant aquells mesos de gran activitat riberiana, el nostre biografiat va convèncer el seu professor Kirk Bryan (tot i que les relacions amb el professor de Harvard començaven a enterbolir-se) perquè vingués a Barcelona, el mes d'octubre de 1948, a fer un cicle de conferències sobre geomorfologia àrida i d'altres qüestions relacionades amb el Quaternari. En Joan Maria va traduir el text anglès i el va difondre, ciclostilat, entre nosaltres. Va ésser una avinentesa profitable per als estudiants de darrer curs de ciències d'aprofundir amb el conferenciant americà molts problemes de geologia. Malauradament, però, en Joan Maria no vingué a Barcelona.

---

comble de mals sóc testatut... ho sospitava i vostè [el Dr. Llopis] m'ho va corroborar, descobrint-ho en la seva lletra». És ben clar que, en aquestes darreres paraules, el nostre home feia un exercici d'humilitat cristiana.

La crisi del Pare Feeney

Poc de temps abans de la vinguda de Bryan a Barcelona, en Joan Ribera en una carta a Solé i Sabarís (17 juny 1948) ja li parlava del *Saint Benedict's Center* (23 Arrow Street, Cambridge 38 Mass.) com un meravellós centre catòlic, i d'un admirable director, el pare jesuïta Leonard Feeney.

Progressivament el nostre biografiat se sentí atret per aquest director espiritual i acabà essent acollit en aquest centre. Tot plegat sembla que la captura espiritual d'en Joan pel pare Feeney fou tot un procés lent, però molt eficaç i implacable, que durà mesos. I amb això va començar la crisi. Ribera fou víctima indirecta de la intolerància espiritual que, sens dubte, hom vivia en aquella antiga colònia de la Nova Anglaterra, de puritans anglesos i, alhora, del precari estat de salut mental del pare director del *St. Benedict's Center*. El Pare Feeney predicava la fórmula que «*extra ecclesiam nulla salus*» («fora de l'església no hi ha salvació»), cosa que no era ortodoxa i afectava de ple les altres comunitats cristianes. Era una forma d'integrisme catòlic. L'arquebisbe Cushing no va convèncer el jesuïta Feeney. Ans al contrari, aquest s'hi entossudí. Això va provocar un gran rebombori que fou conegut amb el nom de *the Boston Heresy Case*. Inexorablement, el 28 de novembre de 1948, quedaren excomunicats el P. Feeney i els «feeneyistes» que el seguien i encoratjaven.

Mireu, però, com és descrit el Pare Feeney després de la seva mort (Clare, 1980: XXV): «*Leonard Feeney (1897-1978) was a genius, with the temperament of a genius, intuitive and inspiring, intense and restless, lonely, unpredictable, and complex. Considered a thundering saint by some, a fanatic rebel by others, he was undoubtedly one of the most controversial priest in the history of American Catholicism. Behind*

his avantgarde originality lay an unswerving fidelity to Tradition; and while he seemed to be against the Establishment, he was at the same time fiercely loyal to the institutional Church». Un deixeble seu deia: «*He was like no other priest ever encountered, an irrepressible and irresistible field of force*». Un altre en deia: «*Never have I know a speaker with such a sense of collective psychology*». El P. Feeney d'anys anteriors venia aureolat per una fama merescuda de poeta i assagista. No obstant això, no era un home pràctic. Al seu costat, però, tenia la cofundadora del *St. Benedict's Center*, sister Catherine G. Clarke, la qual, amb les seves «mans astutament pràctiques», mantingué endreçada aquella comunitat de gent jove i entusiasta. Feeney n'estava satisfet per les finances i els detalls d'organitzadora.

El professor Kirk Bryan informava el doctor Solé (26 març 1948) d'allò que la premsa i la gent de Boston ja coneixia prou bé sobre el cas del pare Feeney, i deia: «*I do not criticize Ribera's devotion to his religion, but I cannot quite approve of his desertion of science, particularly when he was obligations under his grant from the Spanish Government. I cannot help but feel that he has been overinfluenced by Father Feeney of "Saint Benedict's Center". My catholic friends feel that Father Feeney is entirely too fanatical and imply that he is not quite sane. I have learned today on authority which I am not permitted to quote that orders from the General of the Society of Jesus have arrived here giving Father Feeney the alternative of placing himself in a hospital for treatment of his mental condition or of resigning from the Society. St. Benedict's Center is to be renamed "The Catholic Youth Center" and has been placed under direction of Father Hickey, the rector of the parish of St. Paul in which the center and Harvard University are located*». Sembla que la severa advertència dels superiors de

Feeney no va tenir cap efecte. Un any més tard (20 abril 1949) Bryan li deia a Solé: *‘I had heard previously that all these people are very close to excommunication and that Ribera may be involved’* ... *‘he avoids me and I have no influence with him’*. A més, li incloïa un retall de premsa amb el nom d'en Ribera en els *Marriage intentions*. A la mateixa carta li diu: *‘that Father Feeney appears to get financial support from someone. He rents a hall and he and the four ex-teachers give lectures to his followers who are said to number some 65 persons’*. Aquesta persona era el polític John Foster Dulles (segons SILK, 1988).

En una carta del 7 de març de 1949, en Joan Maria escriu al Dr. Solé tot dient: «que he abandonat Harvard on no hi ha manera de trobar res que s'assembli a la Filosofia Catòlica». Es veu que el professor Bryan, membre d'una universitat fonamentalment protestant, volgué puntualitzar amb ell, i li demanava tolerància religiosa, però al seu torn en Joan qualificava de «fanàtic de la tolerància» el seu professor de Harvard. Com que no hi hagué concordança, es desfèu la col·laboració universitària.

El professor Bryan va traspasar d'un col·lapse cardíac, no gaires mesos després, el 22 d'agost de 1950, quan treballava al camp, a Wyoming.

I, a la mateixa carta del 7 de març de 1949, en Ribera comunica al doctor Solé que es casarà abans de l'estiu. He sabut que era una jove anomenada Elizabeth A. Sullivan. La notícia sortí, com he dit, a la premsa bostoniana en els *Marriage intentions*. És una dada desconcertant perquè segurament va ser el primer i l'únic projecte de matrimoni del nostre biografiat. Hi ha qui m'ha parlat de la seva «inflamabilitat» i que va deixar potser a casa nostra algun cor adolorit; mai, però, no va concretar amb ningú. De l'Elizabeth, no se'n tornà a parlar mai més. La cosa és lògica; l'arquebisbe Cushing no podia permetre

que una catòlica, descendent d'irlandesos, es casés amb una persona sotmesa a un interdicte;⁷ ni el pare Feeney que se li escapés una de les ovelles més preuades. Si aquest enllaç s'hagués realitzat, la vida d'en Ribera de segur que hauria canviat radicalment.

Totes aquestes notícies varen commoure profundament el doctor Solé. Ja li havia enviat una carta molt dura (12/3/1948) en què amonestava el seu antic alumne tot dient: «... que la teva decisió és il·lògica... en lloc d'això has abandonat els estudis i has donat mal exemple com a estudiant...». I més tard (25/10/1950) li deia que la gestió de renovament de la beca la veia molt improbable. «No veig prou clar la teva conducta ni la teva orientació... pots comprendre que quan un dia deixes tranquil·lament la universitat i l'endemà lleigeixu que estàs a punt de casarte, l'altre endemà parles de vocació sacerdotal...». Ell no veia incompatible l'apostolat amb una tasca científica, i al·ludia a la vida de treball i oració dels membres d'una congregació molt coneguda a casa nostra (sense esmentar-la!) i, amb tota franquesa, afegia que aquesta tasca d'apostolat l'hauria de realitzar al nostre país, no a Amèrica.

En uns dos anys el Pare Feeney es va fer seu en Joan Maria. La submissió a partir de 1950 va esdevenir completa. El procés em recorda el d'algunes sectes actuals de casa nostra, del parany de les quals no se'n pot eixir. En Joan, s'hi va veure pres per un vot d'obediència? Feeney va ultrapassar tots els obstacles econòmics i materials i les condemnes, com la de l'excomunió de l'autoritat eclesiàstica. A partir d'aquest any 1950, el silenci epistolar fou un fet. Les dues cartes encreuades amb en Solé cap al juny d'aquest any ho revelen. Ell va escriure, d'una manera

7. Montserrat Rubió m'ha confirmat que ella amb el seu pare Jordi varen veure publicada la denegació del matrimoni pel bisbat de Boston i publicada al *New York Herald Tribune*.

escadussera, a diversos amics: Fontboté, Via, Bataller, Crusafont, Villalta, jo mateix, en què ens sermonejava i ens volia induir a renunciar a la ciència per tal de seguir el camí de la nostra salvació.

Fins al darrer moment (1948-1949) en Joan escrivia al Dr. Solé dient-li que ell alternavia la redacció dels capítols de la seva tesi amb l'activitat d'apostolat. A un prec del Dr. Solé, ell respon que «...havent-ho consultat al P. Feeney...» (octubre 1948). Això implicava que en aquell any, en Ribera ja no era amo de les seves decisions.

A més a més, cal pensar que el nostre biografiat servava a la seva residència un volum molt important de pàgines de la seva tesi de doctorat i de tota mena de documents, mapes i llibres de geologia. Què va passar durant més de vint anys de silenci, mentre va viure el P. Feeney, amb tot aquell embalum de material científic? Consultada la seva família, la desaparició dels papers és un cas realment inexplicable. Havien corregut veus que tot això havia anat a la pira incineradora. En el cas contrari, ningú no s'explica el fet que en Ribera renovés l'activitat científica i acadèmica amb un tema de doctorat tan distint, com a continuació relataré. En un paràgraf abrandat d'una carta datada el 22 de desembre de 1949 deia a Solé: «...especialment m'arrepenteixo molt d'haver contribuït a arrossegar-hi la pobra Carmina Virgili [se sobreentén a la geologia] i, si fos a temps, li treuria les teves aficions del cap. Ara vaig comprant una mica el gest de l'Anna Ivers,⁸ tirant la tesi per la finestra, quan tots ens hi oposàvem. Estic content d'haver-me decidit a *tirar-hi la meua també*... «Mai no havia estat tan feliç com ara». Això són unes frases molt boniques. En Joan Maria no va arribar a acomplir la destrucció de la tesi. Com a complement del que acabo de dir, en

8. Anna Ivers feia una tesi de cristal·lografia amb el Dr. Francisco Pardillo.

Joan va oferir al doctor Solé (24/5/1950) la compra dels llibres de geologia, per quatre dòlars (llegiu-hi «quartos»). Necessitava amb urgència liquidar tots els deutes amb els científics. I li deia «...es creu que és molt fàcil d'anar sense un ral a la butxaca als trenta anys?»⁹

L'any 1957, el P. Feeney i els seus seguidors varen traslladar la residència de la comunitat a un poblet tranquil anomenat Still River, a uns cinquanta quilòmetres a l'oest de Boston. Era una casa de pagès, del segle XIX, en un indret d'una bellesa sedant, sense muntanyes, tot verd, prats i boscos i, com diu el nom, amb un riu d'aigües plàcides. Els seguidors del P. Feeney que anaren l'any 1957 a Still River eren un centenar (segons SILK, 1988): «*All members, including the dozen or so married couples, took vows of celibacy; men and women resided in separate quarters. Children were raised collectively, barely knowing the identity of their parents, under the strict discipline of Catherine Clarke and a group of the women known as "The Angels".*» «*The Feeneyites discovered that the best way to ensure their purity was to wall themselves off from the rest of society*». En d'altres termes: s'hi establí una clausura estricta, o més aviat, dos convents de clausura. Hi romanieren tots els llargs anys de silenci, poc més poc menys de vint-i-tres (i gran part dels que després vingueren), i pentant, però, de valent, fent de tot, venent llibres de porta en

9. Vet ací un dels punts foscos d'aquesta biografia. La frase de la carta de Joan M. a Solé i Sabarís de 22 de desembre 1949 és del tot afirmativa; la intenció de llençar la tesi per la finestra hi era. Potser algú s'ho va creure. En llegir aquests escrits jo mateix vaig caure en aquest parany. I, en efecte, a la carta de 24/5/1950, a més d'oferir-li la venda de llibres, li vol passar 10 llibres de camp, en fitxes catalogables 20×10 cms., i els capítols «El Plioceno del Bajo Llobregat» i «La Plataforma continental catalana». Anys més tard el Dr. Solé va confirmar que no hi hagué cap decepció per la finestra i el mateix Ribera va lliurar aquest original de la tesi a mans del seu mestre (1978).

---

porta, criant vaques, fent pastisseria de la bona, fent de sastre.

Durant tots aquests anys en Ribera restà mut. Un amic nostre hi va anar a visitar-lo (J.L. Amorós); diuen que fou acomiadat, expulsat, amb violència monacal. En una carta signada per Joana Faig de Basa (16/10/1957) comunicava a la seva mare la notícia següent: «Un amic fou pregat que anés a visitar el Joan. Ho féu. El veié. Contestà que ell està bé, però que per la missió que realitza, la família li és un destorb. Li digué que sempre que vulgui saber quelcom d'ell, pot anar a visitar-lo»... «Aquest Sr. Feeney els té ben gestionats».

Va morir el seu pare (19 desembre, 1948), més tard la mare (1r juny, 1967) en unes circumstàncies doloroses, i a ell no el deixaren moure. De tota manera la seva mare va rebre alguna carta l'any 1966, abans de morir.

Però mentrestant vingué el Concili Vaticà, del qual emanaren les normes ecumèniques i una posició més moderna i oberta de resoldre els conflictes religiosos. Fou un moment dolç per a restablir el diàleg amb un pare Feeney ja envellit. L'any 1972, diverses jerarquies eclesiàstiques dedicaren un gran esforç a fer que les censures contra el P. Feeney fossin aixecades. Hi intervingueren el bisbe Flanagan de Worcester, el cardenal Medeiros de Boston, el cardenal Wright de la Sagrada Congregació del Clergat, a més dels bons oficis de l'abat de la Trapa, abadia de Spencer, Massachusetts (CLARE, 1980: XXVIII). Feeney ja tenia 75 anys. A la seva mort (1978) el pare espiritual ja estava reconciliat amb l'església, el perdó i la pau havien estat restablerts a tota la comunitat. Ara ells i elles viuen en dues comunitats benedictines, de fet dos convents a Still River, com a frares llecs.

La represa

A l'agost de 1973 en Joan, esdevingut benedictí llec, amb el sobrenom de germà Estanislau (Stanislas), va fer la primera fugida a Barcelona, al cap de vint-i-sis anys d'absència. Fou una visita gairebé familiar. El doctor Solé, tot i estar fent vacances a Capellades, féu una escapada a Barcelona, a cals Ribera. Pocs dies després tornava a escriure a en Solé (19/8/1973) i s'hi excusava pel silenci i tots els mals que se n'havien derivat. En Joan Maria comunicava més tard (1/8/1981) al seu mestre: «Aquí hem acabat el nostre Noviciat Canònic (uns cinc anys!) que ens van imposar com a requisit per a l'admissió a l'Orde Monàstic (benedictí). Pregui molt a la Mare de Déu per tal que tot surti bé i ens admetin a fi i efecte de poder arreglar la nostra situació canònica en el si de l'Església».

També va escriure als altres amics. Reconec que en rebre la primera carta em vaig emocionar, em revingué com si hagués estat escrita per una ànima en pena. I, a més de les coses de la fe, va tornar a parlar amb nosaltres de geologia. Era una activitat que alternava amb la seva obra d'apostolat, com a monjo llec. Recuperava amb això una gran llibertat. Deia en una carta a Solé (29/9/1979): «De mica en mica ens anem encarrilant en els nostres estudis que vam haver d'interrompre en vida del Pare Feeney (a.c.s.) a causa de les circumstàncies. Tractem d'incorporar-nos al corrent intel·lectual de l'Església d'avui, tractant de no perdre-hi la fe...», «el dia potser vingui en què pugui explicar geologia als germans, si és que ells m'ho demanen...». En una carta posterior (3/2/1982) li deia: «L'hivern passat els he donat un curs de geofísica i dinàmica interna i en un futur voldrien que els donés curssets sobre altres matèries».

La tesi

De la tesi de Joan Maria Ribera ja n'he parlat una mica als apartats anterior. Se n'anà a Amèrica sense haver-la finida. En sobrevenir la crisi amb el Pare Feeney ho va abandonar tot; semblava, llegint les cartes adreçades al Dr. Solé, que ho havia llençat tot «per la finestra». Però no fou així. El Dr. Solé repetidament i amb insistència li demanava que, malgrat tot, li trametés per correu els originals a fi de publicar-los tal com estaven. Això no es va realitzar. Finida la crisi de Feeney, l'any 1973, en Joan Maria es va «escapar» a veure la família de Barcelona. Aprofità aquesta avinentesa per veure el Dr. Solé. En una lletra, del 16 de juny 1977, en Ribera deia a Solé: «Però pel que fa a la tesi em sembla que té raó vostè quan diu que seria difícil de posar-la al dia...» «em sembla que més val que ho deixem córrer»... «Ben pensat li enviaré la tesi tal com està i en pot fer el que li convingui, si és que li serveix de res...». Més tard li deia (27/4/1978): «Volia donar-li la tesi personalment... ja que mai no trobo el moment de fer-li'n un paquet». En el segon viatge de l'estiu de 1978 Ribera féu a mans del doctor Solé els esmentats originals. Són uns manuscrits que van circular, sense ésser editats, per l'antic departament de Geomorfologia i Tectònica.

És en aquest tombant dels anys vuitanta quan intervingué la Carmina Virgili. En Joan va rebre dues visites d'aquesta vella amiga a Still River (juny de 1979 i setembre de 1982). I varen xerrar i xerrar, i entre altres coses confluïren a parlar de geologia, i de la geologia saltaren, era d'esperar, a la tesi interrompuda i envellida. Calia fer-ne una de nova «per tal de tenir un altre grau que pugui ajudar la nostra novella Institució a obtenir un lloc reconegut pels altres, [cosa que] costa molt d'establir-se en l'esfera acadèmica». Podria ésser de caire històric dins les possibilitats a l'abast, «utilitzant algunes bibliote-

ques de la zona de Boston». N'estic convençut que les visites de la Carmina foren decisives en aquesta represa científica, com les d'una fada benefactora. En finir la segona visita, la Carmina i en Joan ja havien planejat la nova tesi. Ella, donades aquelles circumstàncies excepcionals, li va suggerir el tema de: «Contribucions nord-americanes i angleses a la geologia espanyola».

Immediatament en Solé i Sabarís en fou assabentat i ell va acceptar a mans besades aquesta proposta que, com a director o padrí, li esqueia perfectament, ja que ell estava abocat a la recerca de la història de la geologia espanyola i, particularment, de la catalana.

L'anunci de la tesi porta com a data el 25 de juny del 1982, el qual sense cap obstacle va passar, tràmit preceptiu, per la junta de facultat. Només recordo que, en aquella avinentesa, hi va haver algú que va preguntar qui era aquest Ribera-Faig.

En Joan s'hi va afanyar. Cap a l'any 1986 la memòria doctoral ja era enllestida, amb tots els detalls i correccions de darrera hora. En aquest lapse de temps, però, s'esdevingué la mort del doctor Solé (14 de juliol de 1985). Fou un cop dur per a tots nosaltres. Cal destacar que en Ribera va ésser el primer encàrrec de tesi soleriana a Barcelona i, a la fi dels seus dies, una tesi «pòstuma». Quaranta-tres anys separen aquestes fites de la seva història! En conseqüència, la direcció de fet va recaure en el seu company Josep Maria Fontboté, cosa que a dreta llei el privava de presidir el tribunal. Per tal d'obviar aquest petit escull, en Pere Santanach es va oferir a fer oficialment aquest paper. El tribunal fou nomenat (24/7/86) de comú acord entre els vells amics d'en Ribera: President, Josep M. Fontboté; vocals, Josep L. Amorós (company seu de carrera, professor de cristal·lografia a Madrid), Carmina Virgili (deixeble i també professora a Madrid), Joan Vernet (professor especialista d'història de la cièn-

---

cia, de Barcelona) i el qui escriu aquestes línies. Els vocals suplents eren els doctors Salvador Reguant i Lluís Via.

Als darrers dies abans de la lectura, tots nosaltres ens vàrem abocar a resoldre petits detalls i petits problemes d'ordre pràctic. Recordo, per exemple, que en Joan, tot nerviós, em preguntava per carta o per telèfon, quines eren les dimensions del projector de transparències, i també «quin era el to emprat en l'exposició d'una memòria doctoral». Jo li vaig contestar que feien exactament deu polzades i que «el to de veu era el d'una misa resada».

La defensa o lectura s'escaigué el dijous 23 d'octubre de 1986, cap a migdia, a la sala de graus de geologia del vell edifici de la plaça de la Universitat. Ell, amb vestit negre de *clergyman*, s'enfrontà amb un tribunal ben conegut i amb una assistència que omplia de gom a gom aquella aula amb gent majoritàriament provecta. Quants parents i vells amics hi havia que no l'havien oblidat? Hi havia entre ells una mica de tafania? S'hi va sentir agombolat. Tot li va sortir rodó i ajustat. El seu accent català tenia, malgrat tot, un lleuger regust estranger. En finir l'exposició, a l'hora de les qüestions, en Fontboté, com tan bé sabia fer, va presentar el doctorand a l'audiència de gent jove, que també n'hi havia, i féu un resum de la vida allunyada, monàstica i atzarosa del candidat; va evocar la figura de Solé i Sabarís, el gran absent en aquella cerimònia acadèmica, i va assenyalar les circumstàncies tan particulars en què acabava de ser presentada aquella memòria. Esgotat el torn de preguntes, la cerimònia fou acabada amb la deliberació privada i la qualificació feta pública d'apte *cum laude*. Els aplaudiments de rigor, més emocionats que de costum i l'oferiment als assistents de xampany i coses sòlides per a picar, varen ésser els darrers detalls amb què es va cloure oficialment l'acte universitari. La jornada va finir al restaurant de Can Travi Nou,

una masia d'Horta, damunt el vell Quaternari ben conegut per en Joan Maria, el nou doctor barceloní. Hi assistí la Conxita Sugrañes de Franch, companya d'ell i vídua de Solé; l'ambient era molt acollidor, rural, d'una sala relativament petita, immillorable en una retrobada com aquella.

Voldria fer uns comentaris sobre la memòria doctoral presentada pel germà Estanislau. Aquesta segona tesi, titulada definitivament *Historia del interés anglosajón por la Geología de España* (1988), és un document d'Història de la Geologia hispànica que podem qualificar de fonamental i modèlic. I ho és per diverses raons que ja queden especificades en el pròleg de Joan Vernet, especialista en història de la ciència i pel mateix autor, en Ribera, en la introducció. La primera impressió que fa l'obra, ja editada, és doble; un cert luxe editorial, contingut, amb reproduccions en color de gravats històrics, una quarantena i, alhora, hom hi veu un cúmul de dades, d'índexs, de comentaris i notes a peu de pàgina, de gràfics i quadres de classificació que, realment deixen esbalaït per la feïnada que va realitzar l'autor. Com diu J. Vernet: «...la recollida d'aquest material bàsic demostra la infinita paciència benedictina de l'autor, i mai no ha estat tan ben emprat aquest adjectiu com ara». La Carmina Virgili i el Consejo Superior de Investigaciones Científicas hi han esmerçat llur esforç moral i econòmic. L'edició ha anat a cura de Jaume Josa (CSIC) el qual, fins al darrer detall, ha procurat que l'obra assoleixi una categoria per a ésser presentada a un concurs. Així mateix, el germà seu, Josep Maria, ha fet de coordinador i de mitjancer en aquest llibre tan bonic aparegut molt poc abans de l'òbit de l'autor.

L'obra abraça un interval de temps molt gran, del segle XVII a l'any 1950, que comprèn el naixement i desenvolupament de les ciències geològiques, des dels primers viatges, quasi d'exploració, als nostres dies. Ribera

explica el perquè de la data de 1950, tot dient que coincideix pràcticament amb la fi de la IIa Guerra Mundial i l'inici de la geologia contemporània, de les recerques petrolieres a la Península, i del desenvolupament de la geologia professional a casa nostra. En un començament l'«interès» era exclusivament britànic i cal esperar la segona meitat del segle passat per a trobar publicacions nord-americanes. La recollida de la «bibliografia primària» ho revela; podem afirmar que aquesta relació és completa, exhaustiva. Aquest «interès» és analitzat per l'autor de diverses maneres. Fa una anàlisi de la distribució professional dels autors (geòlegs, miners, militars, polítics, geògrafs, metges, «especialistes», etc.) d'any en any. L'atractiu geològic i miner ha estat governat pels esdeveniments polítics mundials i espanyols: la política il·lustrada de Carles III i Carles IV; les guerres internes espanyoles del segle XIX, el regnat d'Isabel II en un moment d'obertura del gran capitalisme en què els britànics volgueren apoderar-se del domini econòmic i de les primeres matèries d'Espanya i Amèrica del Sud. Ribera, en aquesta monografia, comenta i avalua cada treball, i el col·loca en el context històric i ens explica, ensems, la biografia de l'autor. També aborda en capítols a part els autors de parla anglesa que han tractat les diverses unitats geològiques o regions de la Península, Balears i Canàries, sense oblidar Gibraltar, és clar!

Els darrers anys

En resum, durant el darrer capítol de la vida, en Joan Maria Ribera va fer quatre viatges a la seva terra. El primer al juliol i agost de 1973, per tal de reunir-se amb la seva família. El Dr. Solé sembla que fou l'únic col·lega que el va saludar. El segon a l'estiu de 1978, amb motiu de les noces d'una neboda; el de 1986, del doctorat, i el darrer a l'a-

bril de 1989. En aquest penúltim viatge, a més a més de la investidura com a doctor, el germà Estanislau va fer uns recorreguts per Espanya amb visites als monestirs benedictins i trapencs. Abans d'acomiar-se, però, quatre dies després de la lectura, uns quants membres de la mateixa promoció vàrem acordar de fer un sopar (27 d'octubre de 1986) a can Ramon Margalef. Amb l'antic professor del nostre curs (1945-1946) ens hi aplegàrem quatre components, és a dir, en Ramon i l'Oriol amb les dues mullers mallorquines Maria Mir i Gabriela Viñas i, a més, vingué l'Enric Balcells. I enmig de les nostàlgies d'estudiant, a en Joan Maria se'l veia abatut, un xic abaltit i consirós per la seva salut.

En efecte, el mes d'octubre de l'any següent 1987 va ésser sotmès a una operació al cor, de derivació de coronària (*double coronary by-pass surgery*), just un mes abans de la gran cerimònia dels vots solemnes.

A la tardor d'aquell any 1987 tots els vells coneguts rebérem la invitació per tal d'assistir a Petersham (a l'oest de Boston), al nou cenobi anomenat Saint Mary's Monastery, a la professió de vots solemnes de tres monjos de la Congregació de Subiaco de monestirs benedictins (21/11/1987). El germà Estanislau n'era un. Tot i que no en tinc cap experiència crec que no va ésser una cerimònia i una festa qualsevol. Hi assistiren tres bisbes i dos abats, capellans i monjos i monges, cors de cantaires d'altres congregacions veïnes i molta de gent i familiars, vinguts de molt més lluny, de Nova Anglaterra, Canadà, Anglaterra, Escòcia i Catalunya. La missa s'hi va dir segons el ritu tridentí. Les campanes dringaren amb tota llur sonoritat.

El viatge de l'abril del 1989 va ésser la darrera avinentesa de tenir-lo una estona al nostre costat i de parlar de la família i de les coses passades en anys anteriors. Fou en aquest moment quan el trobàrem amoinat per la seva salut; la vista li afluijava i tenia

prevista una visita a la clínica Barraquer. El viatge va ser curt. Una ràpida excursió a Jaca i a Canfranc, a veure's amb en Balcells, i d'allí per Saragossa, féu el retorn cap a Amèrica.

Vint mesos després de la primera li vingué una segona crisi cardíaca. En una carta de dos religiosos adreçada a Carmina Virgili (28/6/89) s'hi descriuen els darrers moments de l'amic Joan Maria. Uns dolors molt aguts donaren l'alarma, el dugueren a l'hospital més proper; allí, en veure la gravetat, el malalt fou transportat a l'Universitari de Worcester. Una nova operació va revelar una aorta abdominal plena d'aneurismes, molta pèrdua de sang; nou hores de lluita foren insuficients per a evitar-li el col·lapse final. Ell ens deixà a la matinada següent del dia de Sant Joan, el seu sant. Els funerals foren fets a la parròquia d'Athol, plena a vessar, el bisbe hi presidí la cerimònia. L'enterrament tingué lloc al cementiri de Petersham perquè el campus del monestir encara no estava a punt.

Jo no sé ben bé si en Joan va veure venir el seu traspàs. Ell em va telefonar a Coll-sa-Creu des de Petersham, el diumenge anterior; em vaig sentir commogut de parlar de tan lluny, no tenia cap cosa d'important a dir-me, l'adéu? He sabut que també ho féu amb altres amics, com la Carmina Virgili i en Josep Maria Fontboté. Un cop vaig saber-ne la notícia encara em va arribar una postal de felicitació. Són unes atencions inoblidables.

Moltes cartes i altres escrits s'han rebut d'Amèrica que testimonien el record i l'estima que el germà Estanislau ha deixat inesborrable, en aquella comunitat benedictina de la Nova Anglaterra. N'hi ha una, d'una persona jove, ex-alumna de l'escola monàstica («*he was an uncle to me*») en què el mot «*love*» (i els seus derivats) s'hi repeteix tretze vegades només en una carta de quartilla de lletra grossa.

Coll-sa-Creu, 24 de juny de 1990.

Bibliografia consultada o esmentada en el text

1954. SOLÉ I SABARÍS, L. «Labor realizada por el Instituto Geológico de 1943 a 1953». *Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Excma. Diputación Provincial de Barcelona. Universidad de Barcelona*. Barcelona.
1980. CLARE, S. M. Introduction. In: «*Survival Till Seventeen*». (L. FEENEY): IX-XXX. Sheet & Ward. New York.
- 1986-1988. «*Saint Mary's Newsletter*». St. Mary's Monastery, Petersham, Massachusetts. Tres exemplars rebuts, de 4 p. cadascun.
1988. SILK, M. The Boston Heresy Case. How Father Leonard Feeney provoked an identity crisis within the Catholic Church. D'un diari de Boston.
1988. ISAKSON, N. «Regularization ceremony» held for sisters in community in Still River». The Catholic Free Press. Worcester, february 12, 1988.
1989. RIBERA I FAIG, J. M. «*Gran Enciclopèdia Catalana*». Segon Suplement: 601. Barcelona.

Bibliografia geològica de Joan M. Ribera i Faig

1945. Estudio geomorfológico de la hoya de erosión de San Vicente de Castellet. *Est. Geol.*, 2: 85-112, 9 figs., amb un esquema geològic en negre, 10 làms. de 15 fotogr. de paisatges i fòssils. Madrid. (En col·laboració amb J. M. FONTBOTÉ).
1945. Sobre el Plioceno continental del Alto Ampurdán i Nota paleontològica, per J. F. de VILLALTA i M. CRUSAFONT. *Bol. Real Soc. Esp. Hist. Nat.*, 43: 41-64, 5 figs. de talls i 2 figs. de fòssils, 3 làms. de fotogr. + 1 làm. amb un mapa.
1945. Observaciones sobre el Cuaternario de la comarca del Maresme. *Public. Inst. Geol. Prov. Barcelona*, Miscelánea Almera, 1 part., pp. 213-293, 20 figs. (de talls i bloc diagrama i 1 mapa geomorfològic); 5 làms. de fotografies, 2 quadres.
1947. Estancia del Dr. Paul Fallot en España. *Bol. Real Soc. Esp. Hist. Nat.*, 45: (7-8): 551-556.
1948. La geología de las Cordilleras Béticas según las ideas del profesor M. Paul Fallot. *Est. Geográficos*. 31: 255-274, 5 figs., amb talls i 2 mapes.
1948. Sobre la aplicación de los métodos de las perspectivas cónica al dibujo de bloques diagramas. *Est. Geográficos*, 31: 195-234, 16 figs. (en col·laboració amb O. Riba).
1948. El XVIII Congreso Geológico Internacional. Londres 1948. *Est. Geol.* 8: 312-314. 1 fig.
1948. Cartografía americana reciente sobre España. *Est. Geol.* 8: 358-364.
1948. Reunión anual de la Sociedad Geológica de América. *Est. Geol.*, 8: 309-311.
1948. Traducción i adaptació de Kirk BRYAN: Los principios fundamentales de la Geomorfología. (5

- oct.). I. El ciclo pluvio-fluvial. II. La huella de las teorías de W. Penck en el pensamiento geomorfológico americano. (13 oct.). III. El llamado ciclo árido de erosión. (13 oct.). Ed. ciclostilada elaborada amb motiu del cicle de Conferències fetes del 5 al 24 d'octubre 1948, pel prof. K. B. a Barcelona. Inst. «La Mallada».
1948. El Profesor Kirk Bryan en España. *Est. Geol.*, 8: 345.
- 1949 (aprox.). Estudio del Cuaternario del Bajo Llobregat. Manuscrit inèdit de 339 pp. amb nombroses figures i mapes. Pertany a la primera Tesi doctoral de J. M. RIBERA. L'original és dipositat a la Biblioteca de la Facultat de Geologia. És esmentat per Daniel de MAS (1983). *L'evolució geomorfològica quaternària del Vallès Occidental*. Tesi doct. Dep. de Geomorfologia i Tectònica. Fac. de Geol. Univ Barcelona. 552 pp.
1950. On the plio-pleistocene sequence in the north-east coast of Spain. *Intern. Geol. Congress. Report XVIII Sess. Great Britain*. IX: 78-84, 2 figs. London.
1953. El límite plio-pleistocénico en la costa nordeste de España. (Trad. per L. Solé i Sabarís). *Est. Geol.*, 18: 313-319. 1 fig.
1953. Mapa geològic de España, a escala 1 : 50.000. 1a edició. Memoria y Hoja Número 366, Sant Feliu de Guíxols. *Inst. Geol., y Min. de Esp.*, 1 vol. 78 pp., 11 figs. text, 12 làms. fot, 1 làm. despl. color: 1 mapa geol. en color, fora text. (En col·laboració amb N. LLOPIS i J. CASTELLS. Revisat per F. de BENITO.)
1957. Diccionario de Geología y Ciencias afines. Dirigido por Pedro de Novo, Vol. 2. Col·laboració de J. M. RIBERA a la part de *Paleontología*, a càrrec de Bermundo MELÉNDEZ, a diverses entrades compreses de la lletra «B» a la «O». Labor. Barcelona.
1984. Temporal distribution of british and american contributions to the knowledge of the geology of Spain. An advance report. (By Brother Stanislaus Ribera-Faig.) *27th Int. Geol. Congr., Moscow*. Abstracts. VIII (sec. 17-22): 465.
1986. (Germà Estanislau). Contribuciones británicas y norteamericanas al conocimiento y difusión de la fisiografía y geología de España (1610-1950). *Memòria de Doctorat*, presentada a la Facultat de Geologia. Universitat de Barcelona; 378 pp., div. làmines; 30 cm. (Tesi lligada el 23 d'octubre, 1986.)
1988. (Germà Estanislau). Historia del interés anglosajón por la geología de España. / Estanislao Ribera y Faig. - Madrid: *Con. Sup. Inv. Científ., Col. Estudios sobre la Ciencia*, 3. 1988. Madrid. Vol. de XX + 522 pp., il.
- alredores de Porto. *Bol. Soc. Geol. Port.* 3 (1-2): 11. In: *Est. Geol.* 2: 130.
1945. TEIXEIRA, C. 1944. A expansao do *Pinus sylvestris L.* no sud oeste da Europa e a mudanca climática dos fins do Pliocénico. *Publ. Mus. e Lab. Min. e Geol. Fac. Cienc.* 2a Sér. 35, 110 p. In: *Est. Geol.* 2: 130-131.
1945. SOLÉ i SABARÍS, L. & de VILLALTA, J. F. 1940. Sobre la existencia del Siciliense en Llaveneres (Barcelona). *Asoc. Est. Geol. Medit. Occid.*, 6 (2): 3 p. In: *Est. Geol.* 2: 138.
1945. SOLÉ i SABARÍS, L. & MASACHS, V. 1940. Edad de las terrazas del río Cardoner en Manresa. *Asoc. Est. Geol. Medit. Occid.*, 6 (2): 3 p. In: *Est. Geol.*, 2: 138.
1945. LLOPIS LLADÓ, N. 1942. Los terrenos cuaternarios del Llano de Barcelona. *Pub. Inst. Geol. Dip. Prov. Barcelona*. 6, 52 p. In: *Est. Geol.*, 2: 128-130.
1945. LLOPIS LLADÓ, N. 1944. Epirogénesis cuaternarias en la Península de Rosas (Gerona). *Las Ciencias* a. 9: 276-284. In: *Est. Geol.*, 2: 136-137.
1945. BREULL Abbé, H. & ZBYSZEWSKI, G. 1944. Contribution à l'étude des industries paléolithiques du Portugal et leurs rapports avec la géologie du Quaternaire. Les principaux gisements des deux rives de l'ancien estuaire du Tage. I. *Com. des Serv. Géol. Portug.* 23: 374 p. In: *Est. Geol.*, 2: 143-152.
1945. SOLÉ i SABARÍS, L. 1942. La Canal de Berdún. *Est. Geogr.* 7: 271-318. In: *Pirineos*. 2: 161-164.
1945. SOLÉ i SABARÍS, L. & LLOPIS LLADÓ, N. 1944. Estudios geológicos en el alto valle del Segre. *Inst. Est. Ilerdenses*, 1: 68 p. In: *Pirineos*, 2: 164-166.
1945. LLOPIS LLADÓ, N. 1944. Epirogénesis cuaternarias en la Península de Rosas (Gerona). *Las Ciencias*, 9/2: 9 p. In: *Pirineos*. 2: 166-167.
1946. SOLÉ i SABARÍS, L. 1945. El mapa geològic de la provincia de Barcelona. *Pub. Inst. Geol. Dip. Prov. de Barcelona*, 7. «*Miscelánea Almera*» 1: 43-62. In: *Est. Geogr.* 7/25: 758-759.
1946. ALÍ MEDINA, M. 1945. El Cuaternario del Sáhara Español. *Bol. R. Soc. Esp. Hist. Nat.*, 43: 149-163. In: *Est. Geol.* 3: 253-254.
1946. OLIVIER, J. 1943-1944. Les gisements paléolithiques de Santa Cruz (Torres Vedras). *Trab. Soc. Port. Antropol. Etnol.* 10: 97-112. In: *Est. Geol.*, 4: 215.
1946. RUSSELL, F. 1942. Novos achados líticos nas áreas do Castelo do Queijo e da Ervilha. *Trab. Soc. Port. Antropol. Etnol.*, 10: 33-48. In: *Est. Geol.* 4: 125.
1946. TEIXEIRA, C. 1943-1944. A estação arqueológica da Malhada e a sua cronologia. *Trab. Soc. Antropol. e Etnol.*, 10: 139-154. In: *Est. Geol.* 4: 216.
- 1946 i 1947. LLOPIS LLADÓ, N. 1946. Sobre la estructura de Navarra y los enlaces occidentales del Pirineo. *Publ. Inst. Geol. Dip. Prov. Barcelona*, 7. *Miscelánea Almera*, 1: 159-186. In: *Pirineos*. 3: 165, i *Est. Geogr.*, 8/26: 257-258.
1946. FONTBOTÉ, J. M. (1945). Estudio morfotectónico

Ressenyres bibliogràfiques

1945. RIBEIRO, O., COTELO NEIVA, J. M. & TEIXEIRA, C. Depósitos e níveis pliocenos e cuaternários dos

- de las sierras de Bellmunt, Milany y Puigsacalm. *Miscelánea Almera*, 1: 189-212. In: *Pirineos*, 3: 165.
1946. GAVIRA, J. 1940. Observaciones a un nuevo mapa de densidad de España. *Las Ciencias*, 5: 40-45. In: *Pirineos*, 3: 165.
1946. BATALLER, J. R. 1943. El Anaplotherium commune del Eocénico superior de Sossís (Lérida). *Las Ciencias*, 8: 556-560. In: *Pirineos*, 3: 166.
1946. MASACHS, V. 1944. Las variaciones estacionales en los ríos de la vertiente catalano-aragonesa. *Las Ciencias*, 9: 68-82. In: *Pirineos*, 3: 166.
1946. WOOLDRIDGE, S. W. & MORGAN, R. S. 1944. The physical basis of Geography. An outline of Geomorphology. Green. London. In: *Est. Geogr.* 7/25: 755-756.
1947. LLOPIS LLADÓ, N. 1945. Problemas tectónicos de la zona axial pirenaica. *Bol. IGME*, 59: 167-219. In: *Pirineos*, 5: 201-204.
1947. HERNÁNDEZ SAMPELAYO, P. & LLOPIS LLADÓ, N. 1946. Las faunas paleozóicas y la tectónica del Macizo de Puig d'Alp. *Bol. IGME*, 59: 131-163. In: *Pirineos*, 5: 204-205.
1947. CAILLEUX, A. 1945. Sur quelques sables et grès de la région de Barcelona. *Publ. Inst. Geol. Dip. Prov. Barcelona*, 7. *Miscelánea Almera*, 1: 65-78. In: *Est. Geogr.* 8/28: 259-260.
1947. BRYAN, K. 1940. The retreat of slopes. *Ann. Assoc. Amer. Geographers*, 30: 254-268. In: *Est. Geogr.*, 26/8: 264-268.
- 1947 i 1949. FONTBOTÉ, J. M. 1945. Estudio morfotectónico de las sierras de Bellmunt, Milany y Puigsacalm. *Miscelánea Almera*, 1: 189-212. In: *Est. Geogr.* 28/8: 595-596 i *Est. Geol.* 9: 233-234.
1948. CHUBERT, G. 1945. Note préliminaire sur le Pontien du Maroc. Essai de synthèse orogénique du Maroc atlantique. *Bull. Soc. Géol. Fr.* 5/15: 677-764. In: *Est. Geol.*, 8: 353-354.
1948. BOURCART, J. 1942. Étude des sédiments pliocènes et quaternaires du Roussillon. *Bull. Serv. Carte Géol. France*, 218 (45): 89. In: *Est. Geol.* 8: 319-321.
1948. SCHNEEGANS, D. 1948. Gas bearing structures of southern France. *Am. Assoc. Petrol. Geol. Bull.*, 32: 198-214. In: *Est. Geol.*, 8: 330-331.
1948. ANDREATTA, C. 1946. La regola di orientazione dei cristalli di olivina delle tettoniti. *Rendic. della Soc. Min. Ital. A.* 3: 2-194. In: *Est. Geol.*, 8: 345.
1948. ANDREATTA, C. 1930. Analisi strutturale di rocce metamorfiche. VII Anidrite. *Period. di Mineralogia*, a. 9/9/3: 19.
1948. AITKEN W. G. & MC KERROW, W. S. 1948. Rhynchonellids of the Boueti Bed of the Great Oolite series of Langton-Herring, Dorset. *Geol. Mag.*, 58: 19-32. In: *Est. Geol.*, 8: 345.
1948. OSBORNE, F. F. 1936. Petrotectonics at Shawingam, Falls, Quebec (Canadá). *Bull. Geol. Soc. Am.*, 47: 1343-1370. In: *Est. Geol.*, 8: 345-346.
1948. SAHAMA, Th. G. 1936. Die Regelung von Quarz und Glimmer in den Gesteinen der Finish-Lapplandischen Granulitformation. *Bull. Com. Geol. Finlande*, 113: 110. In: *Est. Geol.*, 8: 346-347.
1948. HSING-YUAN, Ma. 1948. On the occurrence of Agmanite in Rogart Migmatite area Southerland. *Geol. Mag.*, 85: 1-38. In: *Est. Geol.*, 8: 347-348.
1948. GIULLULY, J. 1934. Mineral orientation in some rocks of the Sushwarp terrane as a clue of their metamorphism. *Am. J. Sci.*, 28: 182-201. In: *Est. Geol.*, 8: 348-349.
1948. JOURNAL OF GLACIOLOGY. British Glaciological Soc. In: *Est. Geol.*, 8: 349-350.
1948. BUERGER, M. J. The role of temperature in mineralogy. *J. Min. Soc. Am.*, 33: 101-121. In: *Est. Geol.*, 8: 350-353.
1948. FLINT, R. F. Glacial Geology and the Pleistocene Epoch. John Wile. New York. In: *Est. Geol.*, 8: 354-356.
1949. BRYAN, K. & ALBRITON, Jr., C. C. Soil phenomena as evidence of climatic changes. *Am. J. Sci.* 241/8: 469-490. In: *Est. Geol.*, 9: 261-265.
1949. MACAR, P. Géologie et dégâts récents, miniers et d'autres. *Rev. Univ. Mines.* 7.2/9: 12. In: *Est. Geol.*, 9: 260-261.
1949. SOLÉ i SABARÍS, L. & FALLOT, P. Ressenya bibliogràfica de quatre treballs d'aquests autors sobre les Serralades Bètiques. In: *Est. Geol.*, 9: 238-241.
1949. *Symposium on Paleobotanical Taxonomy. The Amer. Midland Naturalist.* 36/2: 257-380.
1949. FONTBOTÉ, J. M. Estudio morfotectónico de las sierras de Bellmunt, Milany y Puigsacalm. *Miscelánea Almera*, 1: 189-212. In: *Est. Geol.*, 9: 233-234.